

Konkoly Thege Miklós nyomában

Lassanként pest-budai csillagsétáink is hagyománnyá válnak. Legutóbbi, január 31-én megtartott sétánkon kizárólag a budai oldal csillagászati emlékeit jártuk végig, de még így se tudtunk minden érdekesség végére járni. A mostani sétát Konkoly Thege Miklós emlékének szenteltük, és erre jó okunk volt, hiszen idén emlékezünk a nagy magyar csillagász halálának századik évfordulójára. A csillagséta tervezetése során Rezsabek Nándorral konzultálva sikerült pontosítani, hol hunyt el Konkoly – de erről majd a későbbiekben.

A budai csillagséta kiindulási pontja a Citadella volt, ahol az egykori gellérthegyi csillagvizsgálóra emlékeztünk. Az 1815-ben felavatott szép csillagvizsgálót számtalan reformkori látképről ismerjük – a kétkupolás építmény szinte megkoronázta a Gellérthegyet (Kétszáz éve avatták fel a gellérthegyi csillagvizsgálót, Meteor 2015/11., 18–24. o.). Az épület Budavár 1849-es ostromakor súlyosan megsérült, a csillagászati kutatások itt megszűntek. Azonban nem tűnt el a föld színéről, hiszen helyére, pontosabban köré építették a Citadellát, és az 1850-es, 1860-as évekből is számos olyan ábrázolás maradt fenn, amelyek a komor falak fölé emelkedő kupolákat és a csillagászok lakóházát mutatják. (A témával kapcsolatban l. Séta a Citadellán című cikkünket, Meteor 2015/11., 25–27. o.)

A Citadella épülete most is komoran tornyosult fölénk, legfeljebb egy jól időzített csillagász-ostrommal lehetett volna bejutni, mivel idestova második éve nem lehet felkeresni a turistalátványosságot. Odabent már csak az egykori keleti kupola műszerpillérének helyét lehetett volna megtekinteni, valamint az 1972-ben állított Bogdanich-emléktáblát. Konkolynek is hasonló komor gondolatai lehettek, az idő tájt, amikor megalapította magáncsillagvizsgálóját (az 1870-es évek elején). Ebben az időszakban nem volt működő



Nyerges Gyula az Uránia egyik régi távcsövet mutatja be csoportunknak

csillagvizsgáló Magyarországon, szomorúan konstataálta Konkoly, hogy az egri és a gyulafehérvári csillagvizsgáló inkább csak muzeális jelentőségű, a megszűnt budai és a bicskei csillagvizsgáló műszerei pedig méltatlan körülmények közepette vannak elraktározva. (Szerencsére az eszközök jelentős része ma is megvan, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeumban őrzik őket.)

A tavaszi, bár kissé szeles időben megcsodálhattuk a főváros panorámáját és a horizont fölé éppen kibukkanó Mátra csúcsait – utóbbiakról az egykori gellérthegyi csillagászok is említést tettek. Népes csoportunk – összesen 36-an vettek részt a sétán – ezt követően a Sánc utca felé vette az irányt, ahol az Uránia Csillagvizsgáló volt következő állomásunk. Az 1947-ben alapított intézmény főműszere egykor az Ógyallai Csillagvizsgálóban állt, egy nemzetközi égboltfotometriai programban való részvétel céljából szereztek be, még



Csapatunk a Citadellánál. Ez volt az eddigi legnépesebb csillagsétánk

Konkoly Thege Miklós igazgatósága idején. A távcső kétszer is „láthatta” a Halley-üstökös, habár az 1985/86-os láthatósága sokkal kedvezőlenebb volt, mint az 1910-es. Annyi bizonyos, hogy az elmúlt hét évtizedben több százezer érdeklődő pillanthatott bele a 20 cm-es Heyde-refraktor okulárjába – mert hiszen erről a legendás távcsómatuzsálemről van szó! Az előadóteremben további két, kisebb távcsövet is megtekintettünk, melyek szintén muzeális értékűek. Az Urániában Nyerges Gyula volt kalauzunk, az emlékidézésben pedig Bartha Lajos segített, aki mindvégig érdekes információkkal színesítette sétánkat.

A Sánc utcai látogatás után a Krisztinaváros felé vettük az irányt. A Horváth-kert végénél álló Szent János szobornál emlékeztünk a

régi Attila utca 9-es számú épületére, ahol Konkoly Thege Miklós lakott, és amelynek első emeleti lakásában érte a halál 1916. február 17-én. Az idők során többször is változott az Attiláról elnevezett közterület neve, volt Attila utca, Attila körút is – jelenleg Attila út. Az Attila utca a már megszűnt Szent János térből indult a Vérmező utca felé, a szobortól nem messze áll az egykori 9-es számú ház.

A Krisztinaváros után „megostromoltuk” a budai Várat, ahol további látnivalók vártak ránk. A Tóth Árpád sétány és a Móra Ferenc utca sarkán áll az a ház, amelynek második emeletén 1871–72 között működött az Országos Meteorológiai Intézet (akkori nevén: Meteorológiai és Földdeleljességi Magyar Királyi Központi Intézet). Az épület

1916. febr. 18.	1916. febr. 17. d. u. 7óra	Konkoly Thege Miklós miniszteri tanácsos Budapesti I. Attila-u. 9.	ref. 74 éves	Madarassy Erzsébet	néhai Konkoly Thege Eleke néhai Fildvagy Klára	szülőháza
-----------------------	--	---	-----------------	-----------------------	--	-----------

Konkoly Thege Miklós elhalálozásának bejegyzése. Állami anyakönyvek. Budapest. Anyakönyvi Hivatal. II. kerület. Halottak. Folyószám: 435. A bejegyzés ideje: 1916. február 18.

falán látható emléktábla nem csupán Schenzl Guidóra, az intézet első igazgatójára emlékeztet, hanem az 1780-ban, a budai várpalota csillagvizsgáló tornyában beindult rendszeres meteorológiai megfigyeléseknek is emléket állít.

Innen átsétáltunk az Úri utca 17-hez, Toroczkai Wigand Ede emléktáblájához. Rá elsősorban építészként, iparművészként szokás emlékezni, azonban egy évszázaddal ezelőtt egy érdekes, csillagászati vonatkozású munkát is megjelentetett, ez pedig az Öreg csillagok. A régi magyar csillagismeret és csillaghit rövid összefoglalása ez a vékonyka kötet, mely inkább szép tipográfiája, grafikai illusztrációi miatt érdekes számunkra. A vékonyka kötet legszebb illusztrációját azonban nem a szerző, hanem Nagy Sándor (a gödöllői művésztelep egyik vezéralakja) készítette, ez az Égabroszunk csillagai.

Várbeli sétáink kötelező állomása a Bécsi kapu tér 7. számú ház, ahol Ponori Thewrewk Auréla emlékeztünk. Egykori elnökünk hat évtizeden át lakott a ház egyik első emeleti lakásában. Itt születtek azok az írásai is, amelyeket sokan ismernek tagjaink közül is.

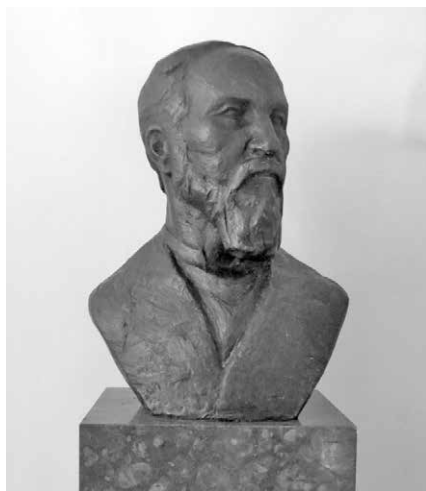
A Bécsi kapun át hagytuk el a budai várat, majd leereszkedtünk a Vízivárosba. Néhol még mindig gázlámpák világítják meg a hangulatos utcákat, némelyik lámpa talán már Konkoly idejében is működött. A Toldi Gimnázium sötét épülettömbje mellett elhaladva egyik tagtársunk, Maróthi Tamás felidézte itteni iskolai éveit. Persze akkor, amikor ő ide járt, már régen nem működött a Víziváros egyik „közintézménye”, a budai déllövés 1867 és 1944 között. Akkoriban még saját dele volt Budának!

Közeledtünk sétánk végállomásához, a Fő utca 6. számú házhoz. Itt ismét emléktábla könnyítette meg dolgunkat: 1892 és 1910 között itt működött meteorológiai és földdelejességi intézet, Konkoly Thege Miklós igazgatása alatt. Ez az időszak a magyarországi meteorológia fellendülésének korszaka volt, a mérőállomások száma sokszorosára nőtt, és az intézet innen már ma is használt székházába költözött a Kitaibel Pál utcába. Ebben a fejlődésben óriási szerepe volt



Konkoly Thege Miklós meteorológiai munkásságának állított emléket az Országos Meteorológiai Szolgálat a Fő utca 6. számú ház falán. Itt ért véget csillagsétánk

Konkoly-nak. A Fő utcai kis emlékezéssel véget is ért a budai csillagséta, amit Konkoly Thege Miklós emlékének ajánlottunk. (A legközelebbi csillagsétáról az MCSE-honlapon adunk tájékoztatást.)

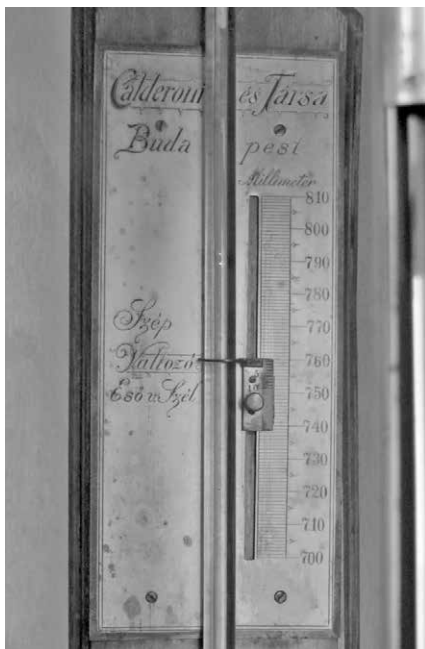


Konkoly Thege Miklós mellszobra az OMSZ székházában

Néhány nap múlva, február 3-án „folytatuk” a Konkoly-sétát, igaz, ezúttal csak egyetlen állomással: az Országos Meteorológiai Szolgálat székházába látogattunk el. Csoportunk most kevésbé volt népes, hiszen csak hétköznap tudtak bennünket fogadni a



Csoportunk tagjai az Országos Meteorológiai Szolgálat könyvtárában



Egy gyönyörű légnyomásmérő az OMSZ gyűjteményéből

meteorológusok. A Kitaibel Pál utcai színház most sokkal impozánsabb látvány, mint az elmúlt évtizedekben, hiszen a Nehézipari Minisztérium és a Ganz Villamossági Művek egykori épületeinek elbontásával óriási szabad terület keletkezett. Sajnos a bontás még látogatásunk idején is zajlott – el tudjuk képzelni, mit kellett már addig is kiállniuk a meteorológusoknak.

Megerkezésünket követően a könyvtárat kerestük fel, ahol T. Puskás Márta könyvtáros kalauzolt minket. Egy hatalmas asztalon az elmúlt bő két évszázad meteorológiai naplóit böngészhetjük, többek között azokat a feljegyzéseket is, amelyek a budavári csillagásztoronyban születtek a XVIII. század végén.

Kevesen tudják, hogy milyen hallatlanul gazdag műszergyűjtemény van az OMSZ-ben (a gyűjtemény alapját is Konkoly vetette meg). Itt Németh Ákos kalauzolt bennünket, aki igen részletesen ismertette a gyűjteményt épp úgy, mint Konkoly, és az intézet más jelentős vezetőinek munkásságát.

Mizser Attila